

ІВАН ОГІЄНКО — ДЕРЖАВНИК, ФІЛОСОФ І КУЛЬТУРОЛОГ

*Олександр Завальнюк
м. Кам'янець-Подільський*

І.І.ОГІЄНКО І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 — КВІТЕНЬ 1918 р.)

Важливою складовою процесу становлення української політичної нації в добу національно-демократичної революції 1917-1920 рр. стало формування і функціонування національної вищої школи – вистражданого віками національного гноблення історичного дітища. До цього дійства прилучилися десятки представників української національної еліти, у т.ч. молодий науковець, якого переповнювали патріотичні почуття, бажання якнайкраще прислужитися українському відродженню, І.І.Огієнко.

Вже на початку революції його знали як наполегливого українського мовознавця. Представник антиукраїнського табору С.Щеголів через “заповзятість до українознавчої діяльності” ще у 1912 році назвав 30-річного І.І.Огієнка “патентованим українцем”¹.

Першу відозву Центральної Ради “До Українського народу” від 9 березня 1917 року, у якій йшлося, зокрема про “заведення рідної мови по всіх школах, од нижчих до вищих...”², він сприйняв як напрям довгострокової діяльності, як керівництво до дії, і вже у квітні розпочав виклади курсу історії української мови студентам історико-філологічного факультету університету св. Володимира власне українською мовою без офіційного на те дозволу ради закладу. Це сміливе починання підтримав професор Шаровльський. Проте у своїй більшості професорська корпорація російського університету зустріла ініціативу викладачів-українців із шаленим спротивом³. Про недопустимість такої практики взагалі у вищих навчальних закладах йшлося, зокрема, у горезвісному “Протесті Ради університету св. Володимира”, прийнятому у липні 1917 року. Російська професура в Україні була сильно стурбована тим, що “керівники українського руху (Центральної Ради. – О.З.) прагнуть до повної політичної відчуженості і відокремлення від решти Росії тих областей, які вони називають українськими”, а також намагаються надати українській мові статус державної, відчинивши для неї двері у навчальні заклади⁴. Останню обставину розцінювали як справжню вісенітницю, адже, на переконання професури, українсь-

кої мови як органічного продукту історичного розвитку і засобу внутрінаціонального спілкування не було, немає і не може бути, вона “штучно створена з певним і явним розрахунком на те, аби зробити її якомога не схожою на загальноросійську мову”⁵.

У питанні української мови, її етногенезу і права на існування І.І.Огієнко був на протилежних позиціях. Всім шанувальникам і недругам його рідної мови він відкрито заявив: “Мова (українська. – О.З.) – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Це форма нашого життя, життя культурного й національного. Мова – душа кожної національності, її святощі, її скарб. І поки живе мова – житиме й народ як національність. Не стане мови – не стане й національності, і вона розпоршиться поміж дужчим народом. Ми повинні більше знати свою мову, бо завше в силі того знання і сила національного руху, сила національного самоосвідомлення”⁶.

З надією на початок українізації вищої школи в Україні І.І.Огієнко сприйняв два всеукраїнських учительських з’їзди, які відбулися в Києві у квітні та серпні 1917 року. На останньому він зробив доповідь про вивчення в школі рідної мови. А під час засідання секції діячів вищої школи, що працювала на з’їзді під головуванням М.С.Грушевського, доповів про “Найперші завдання української філології”⁷.

Перебуваючи під враженням форуму, зокрема його звернення до Центральної Ради впрохання, “щоб у вищих школах на Україні були заведені виклади курсів на українській мові”⁸, І.І.Огієнко 17 серпня 1917 року направив до крайового органу влади свою записку “Про українські кафедри. На увагу Центральній Раді”, де передусім привернув увагу до можливості появи чотирьох українознавчих кафедр (української мови, української літератури, історії України та історії західноруського права) у трьох російських університетах в Україні – св. Володимира, Харківському та Новоросійському, дозвіл на відкриття яких дало Міністерство народної освіти ще на початку революції. Автор записки наголосив, що “українські кафедри мають велику вагу в нашій національній житті... Українські кафедри будуть нам тими першими огнищами, що стоятимуть на сторожі коло рідної культури. Це будуть перші й найцінніші цаблі до нової українізації університетів на нашій рідній землі”⁹. І далі розмірковував: “Українська кафедра стане осередком відомої науки, буде провадити цю науку вперед, вестиме її на користь та на спожиток рідному краю. Коло кафедри згуртується вся наша молодь, що завше бажає оддати свої сили рідній Україні. Розпочнеться велика культурна праця не тільки в самому Університеті – піде робота і поза Університетом, проте й там осередком стане українська кафедра. Українські семінарії розпочнуть культурну наукову роботу не тільки в самому Університеті, але й поза стінами його, і до їх пристануть, крім студентів, і всі, хто офіційно не можуть пра-

щовати в Університеті. Такі семінарії та гуртки знаходяться коло вивчення нашої мови, літератури, нашої історії та права”¹⁰.

Наведені суждення І.І.Огієнка прямо перегукуються з положеннями статті “Справа українських кафедр і наші наукові потреби” М.С.Грушевського (1907 р.) Автор за 10 років до революції прогнозував, що в Наддніпрянській Україні справа із запровадженням в університетах українознавчих предметів “протягнеться на довгі часи, як і справа українських кафедр в Галичині, й довго ще буде займати і українську молодіж, і українську суспільність, включно до свідоміших частей народніх мас”¹¹. І все ж він пропонував боротися за запровадження “українських викладів по вищих школах України, в першій лінії по університетах, певних предметів, найбільше інтересних і цінних з становища українського культурного життя”¹². Йшлося про українську мову, літературу й фольклор, історію українського народу й української творчості з найдавніших часів, допоміжні історичні дисципліни (палеографія, дипломатика, сфрагістика та ін.), історію української штуки (мистецтва), археологію України, етнологію й антропологію української людності, українське кодифіковане й звичаєве право, політичний та адміністративний устрій різних регіонів української території, фізичну географію, економіку й статистику України, статистику й медичну географію¹³.

Наголосивши на значенні українознавства в університетських аудиторіях, І.І.Огієнко з гіркотою констатував, що “українських кафедр нема, і не тільки нема але й не відаємо, коли вони будуть...” Підставку для такого невтішного прогнозу давав, зокрема, університет св. Володимира, який замість кафедр (викладають професори) запровадив приватні (необов’язкові) курси з українознавства (історія української мови, українська література, історія України), на яких мали викладати приват-доценти. “Що то значить?” – запитує сам себе І.І.Огієнко. І відповідає: “От що: слухатиме ті курси тільки той, хто захоче, а, прослухавши, ніякого іспиту не складатиме. В число обов’язкових оповіщені курси не входять... Більшости їх (студентів. – О.З.) доводиться десь на стороні добувати собі засоби до життя, добувати всякою службою, всякою роботою де тільки можна. Отже, такий студент бодай прослухав обов’язкові його курси; що йому вже мудрувать коло якихсь там приватних наук...”¹⁴

Непокоїло молодого вченого й те, що кожний курс українознавства оголошувався лектором на свій власний розсуд, без погодження з іншими, що неминуче мало привести до небажаних накладок і завадити зацікавленій частині студентської молоді прослухати всі запропоновані дисципліни.

Щоб виправити такий невтішний стан із запровадженням українознавства в російських університетах України, І.І.Огієнко запропонував Центральній Раді здійснити такі невідкладні заходи: 1) “Негайно подбати, аби якнайшвидше закласти українські кафедри, – справжні кафедри з повною програмою, повною кількістю годин, з

відомим офіційним штатом, як то єсть на кожній кафедрі”; 2) ”подбати, аби ці кафедри було заведено ще в цьому семестрі – тоді студенти зможуть одразу ж взятись за українську науку та свою спеціальність...”; 3) допустити до українознавчих кафедр приватдоцентів, як це зроблено на трьох нових історико-філологічних факультетах Пермського, Саратовського і Томського університетів¹⁵.

Центральній Раді І.І.Огієнко відводив вирішальну роль у проведенні українізації російських університетів в Україні. “За справу цю повинна клопотатись тільки саме Центральна Рада, тільки Рада, бо іншому нема кому”¹⁶.

Невідомо, як швидко записка попала до рук керманічів українського національного руху і чи взагалі попала. В.І.Ляхощкий вважає, що апарат Центральної Ради переадресував її Генеральному секретарству освіти на чолі з І.М.Стешенком¹⁷. У всякому разі, 18 серпня 1917 року на засіданні Малої ради, де розглядалася “Докладна записка Коаліційної Ради київського студентства”, у якій йшлося про реакційну роль професури університету св.Володимира, питання українізації вищої школи в зв’язку із зверненням І.І.Огієнка не піднімалося взагалі. Як зазначив член Малої ради Зарубін, “це питання іншої площини”¹⁸. Пояснення такої нерішучості знаходимо у М.С.Грушевського. У своїх “Споминах” він, розповідаючи про ті часи, зауважував, що “ще слабо й несміливо почували себе наші українські головачі супроти... російських тверджень. Російські круги, що мали свої рахунки з сею (університету св. Володимира. – О.З.) чорносотенною професурою (речником їх виступав Зарубін, якийсь доцент чи асистент політехнікуму), не від того були, що українськими руками погромити сю страшну чорносотенну професуру, сподіваючись зайняти їх місце... Але українцям боязко було підіймати руки на такі високі місця... Я думаю, що українська наша влада так і не здужала б провести українізацію вищої школи. Занадто багато було все-таки побожного страху перед різними фетишами старого ладу”¹⁹.

19 вересня 1917 року вже Тимчасовий уряд (а не Міністерство народної освіти) під тиском українців дозволив відкрити в університеті св. Володимира чотири кафедри українознавства (української мови і літератури, історії України та історії західноруського права). Викладання зазначених дисциплін належало вести українською мовою. Однак через відсутність коштів для створення відповідних викладацьких штатів це рішення виконувалось вкрай незадовільно. Лише через два місяці, коли Тимчасового уряду вже не було, а влада в Україні зосередилась у Центральної Ради, рада університету св. Володимира оголосила конкурс на заміщення вакансій викладачів українознавчого циклу на історико-філологічному та юридичному факультетах, результати якого було оголошено... аж навесні 1918 року. А на кафедру західноруського права не могли підшукати викладача цілий навчальний рік²⁰.

3 червня 1917 року І.І.Огієнко прилучився до справи організації в столиці українського народного університету. Він увійшов до складу комісії щодо заснування цього навчального закладу і разом з іншими українськими науковцями (професор Г.Г.Павлуцький, приват-доценти О.С.Грушевський, Ф.П.Сушицький, І.С.Свенціцький) мав доручення виробити штати і навчальний план історико-філологічного факультету²¹. Документи розробили досить швидко. У блоці українознавчих дисциплін, які належало вивчати студентам-філологам, значилася історія української мови, викладання якої згодом доручили І.І.Огієнку²². А 24 вересня його було обрано секретарем історико-філологічного факультету²³.

5 жовтня 1917 року на святі офіційного відкриття Київського українського народного університету Іван Іванович за дорученням керівництва навчального закладу виступив перед професурою, студентами і гостями з лекцією “Українська культура”, якою нагадав всім – і друзям, і недругам, – що є такий народ, є така культура, а, отже, українці вправі розраховувати на своє історичне право збудувати власну державу. Наприкінці виступу лектор наголосив: “ В день великого нашого національного свята, в той день, коли закладаємо новий Університет, нове наукове огнище, я й хотів пригадати вам про українську культуру. Нехай же огнище наше стане на чолі цієї культури, нехай веде її вперед, нехай покаже всьому світові всю силу нашого таланту та нашої вдачі... Нехай же нове огнище наше освітить нам і тепер тернистий наш шлях, нехай освітить нам більше, бо край цьому шляху вже видно, вже благословило на день, вже видно обітовану землю, про яку віки марили кращі сини України...”²⁴.

Лекція викликала велике захоплення присутніх. За згодою І.І.Огієнка Генеральний секретар військових справ С.В.Петлюра розпорядився віддрукувати її текст 100-тисячним накладом і розповсюдити серед українізованих частин російської армії для підвищення національної свідомості солдатів-українців²⁵. Керівництво новоповсталого українського народного університету вирішило запровадити для студентів історико-філологічного факультету навчальний курс під назвою “Українська культура”. Розроблення доручили І.І.Огієнку, зрештою, він і прочитав його у 1917-1918 академічному році. У 1918 році у столичному видавництві Є.Череповського вийшла з друку однойменна книжка²⁶.

Сам факт відкриття українського університету І.І.Огієнко сприйняв як довгоочікувану подію національного значення. Його надзвичайно втішило те, що заклад, “як український... надає велике значення наукам українознавства, як національний, – обслуговує потреби переважно українського народу і взагалі всієї людності на Україні, разом з тим як всякий Університет, намічає широкий обсяг наукових предметів викладання, як і Університети інших народів”²⁷. Домагання науковця щодо відкриття кафедр

українознавства відтепер, на перший погляд, немов би втратили актуальність. Однак питання українізації старої вищої школи не було розв'язане, а тому пропозиції М.С.Грушевського, І.І.Огієнка та інших діячів щодо запровадження паралельних кафедр українською мовою в російських університетах знімати з порядку денного культурного розвитку було передчасно.

У Київському українському народному університеті Іван Іванович був членом Ради лекторів і входив до складу таких комісій, як бібліотечна і з розбудови мережі українських університетів. Він з великою увагою стежив за новоповсталими національними навчальними закладами, ставленням російських вищих шкіл в Україні до процесу національного відродження після проголошення УНР, вважав, що українська влада зможе якнайповніше забезпечити розвій паростків національної вищої освіти до належно зорганізованої функціонуючої системи, яка відповідатиме інтересам українців, потреби їх входження до сім'ї європейських народів.

24 (13) березня 1918 року Рада лекторів в КУНУ заслухала звіт про діяльність департаменту вищої і середньої школи Міністерства освіти (Генерального секретаріату освітніх справ) з листопада 1917 до березня 1918 року, з яким виступив Ф.П.Сушицький. Аналізуючи стан справ у галузі вищої освіти, доповідач наголосив, що робота тут велася в напрямку українізації існуючих вищих шкіл. Так, в університеті св. Володимира ось-ось мають відбутися вибори викладачів на кафедри українознавства, а в “Новоросійському та Харківському університетах, як і в інших вищих школах, виклади українознавства у 1917-1918 академічному році відбуваються тимчасово російською мовою за браком відповідних українських учених”²⁸. Департамент з метою внесення радикальних змін у справу українізації виробив такі невідкладні заходи: 1) “заведення лектури української мови по всіх існуючих вищих школах на Україні обов'язковою для всіх слухачів, без чого не може бути виданий диплом вищої школи і абітурієнт не одержує державної служби. 2) Поширення кількості кафедр українознавства, прибавивши кафедри етнографії, мистецтва, географії України та інші. 3) Вироблення термінів та шляхів поступової українізації всіх вищих шкіл на Україні відповідно силам українських вчених та можливості неукраїнських вчених вивчити українську мову. 4) Підготування кадрів нових учених з українців шляхом заснування стипендій при університетах та інших вищих школах на Україні, в тому числі особливо при Українському національному університеті, а також шляхом посилок міністерських стипендіатів за кордон”²⁹.

Під час дискусії І.І.Огієнко виступив досить різко. Він наголосив: “...те, що було зроблено Міністерством досить, є або дуже мізерне, або тільки викликає жаль... По Університетах щодо українізації поки що нічого не зроблено, а між тим рік учебний кінчається... В

Академії Духовній також нічого не зроблено на зустріч українізації... Велика хиба Міністерства, котре підтримало Російську Академію та єврейські семінарії... Те, що робило Міністерство освіти, – мляве, треба аби воно вдалося до твердого курсу”³⁰.

Аналізуючи становище національної вищої школи, зокрема Педагогічної академії, Ф.П.Сушицький зазначив негативний вплив на її діяльність через відсутність викладачів-українців, а також погане фінансове становище. “Не маючи гроша допомоги, обставити (Педагогічну академію. – О.З.) трудно було, хоча більшість лекторів підібрана удачно”³¹. На цю тезу І.І.Огієнко відреагував таким чином: “Сучасне становище Педагогічної Академії є дуже прикре... В Народному Українському Університеті лектори ще не одержали грошей, хоч багато з них є такими, що для... [цієї роботи] покинули другі школи”³².

І.І.Огієнко був свідомий того, що в молодій, нестабільній державі, якій відразу довелося відстоювати свій суверенітет, виправити успадковане від російського режиму становище в галузі освіти досить непросто. Бачив він і той опір, який чинила українізації й російська професура, й педагогічні колективи шкіл, й значні групи зрусифікованого населення. Тому і обстоював необхідність твердо державного курсу на створення усіх ланок національної освіти – від нижчої до вищої. Йому, випускнику університету св. Володимира, було боляче усвідомлювати, що цей уславлений заклад зусиллями більшості професорської корпорації впирається історичним домаганням українців, виявляє до них неприховану ворожість, стурбований появі атрибутів української державності.

Коли в середовищі українських науковців і політиків зародився намір об’єднати університет св. Володимира з КУНУ, то І.І.Огієнко, якого не залучали до реалізації вказаного плану, підтримав пропозицію Міністерства освіти, що зводилися до таких кроків: 1) два університети об’єднуються в один державний університет св. Володимира, який зараховує усіх ценових лекторів КУНУ на українські кафедри університету св. Володимира та студентів КУНУ; 2) професорам університету св. Володимира створити полегшені умови для отримання ними українського громадянства; 3) збільшити державні пенсії професорам-пенсіонерам (4500-5000 крб.); 4) відкрити штатні українські кафедри при наявності відповідних наукових сил, забезпечити функціонування паралельних штатних російських кафедр; 5) адміністрація веде діловодство українською мовою; 6) затверджується лектура української мови, яка має бути обов’язковою; 7) протягом 5 років перейти на викладання навчальних дисциплін всіх штатних кафедр українською мовою; 8) професорські стипендіати, залишені для підготовки на державні кошти, мають обов’язково володіти українською мовою³³. Зрозуміло, що пропоновані заходи були набагато радикальнішими, ніж ті, які накреслив І.І.Огієнко у серпні 1917 року

в умовах російської державності. Їх реалізація означала б появу в УНР державного утравквістичного закладу, початок глибокого реформування у всіх російських університетах в Україні, початок навчання студентів класичних університетських закладів українською мовою.

Коли 14 квітня 1918 року Рада лекторів КУНУ заслухала інформацію Ф.П.Сушицького про початок обговорення зазначених пунктів на спільному засіданні представників університету св. Володимира і Міністерства народної освіти, І.І.Огієнко вніс ряд пропозицій, на основі яких прийняли такі ухвали: 1) “Всі професори Українського Народного Університету, котрі будуть відповідати умовам цензу згідно budouчого статуту з моменту об’єднання двох університетів, тим самим входять в склад Ради професорів державного університету св. Володимира” і 2) “Рада професорів Українського Народного Університету звертає увагу на необхідність забезпечення в окремому додатку до нового статуту потрібного поповнення українських кафедр”³⁴.

На жаль, реалізувати задумане, яке мало сприяти швидшому становленню національної університетської системи освіти, не вдалося передусім через гетьманський переворот наприкінці квітня 1918 року. Нова влада не дозволила реформувати російські університети, взяла курс на створення власне українських вищих шкіл, ставлячи їх у нерівноправне конкурентне становище із старими університетськими закладами, традиції і сила яких виробилися протягом багатьох десятиліть. Як зазначив ректор Є.В. Спекторський, “ в період з березня 1918 року до лютого 1919 року над університетом св. Володимира нависла небезпека українізації. Але йому вдалося зберегти свій російський характер”³⁵. Авангард української інтелігенції, у т.ч. І.І.Огієнко, сприйняли цей факт як тимчасову поразку національно-патріотичних сил, які були настроєні рішуче реформувати стару систему освіти.

Таким чином, у добу Української Центральної Ради І.І.Огієнко швидко еволюціонував від перших кроків із запровадження українознавчих кафедр в університетах до вимог створення паралельних кафедр в гіпотетичному об’єднаному українсько-російському державному університеті, що мав би чітку перспективу перетворитися за короткий час у національний за змістом і духом університетський заклад. Діяльність І.І.Огієнка в колективному руслі із організації першого в історії українців народного університету наукового характеру сприяла не лише успішній реалізації цього унікального культурно-освітнього проекту, а й довела світові здатність українців до самоорганізації, піднести на кілька щаблів вище свою освіту, а також потребу молоді нації розгорнути процес підготовки власних кадрів інтелігенції з метою підвищення загального культурного рівня народу.

Вимогливість, рішучість і конструктивність, з якими І.І.Огієнко підходив до вироблення відповідних пропозицій і рішень, ставився до різних проектів і заходів, свідчили перш за все про його велике бажання якнайповніше прислужитися справі національного відрод-

ження, допомогти своєму народові отримати можливість здобувати національну вищу освіту, вивести процес із тупикового стану.

Примітки:

¹Щеголев С. Украинское движение как современный этап южнорусского сепаратизма. – К., 1912. – С. 445.

²Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у двох томах. – Т. 1. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 38.

³Тимошик М. "Лишуть навіки з чужиною..." Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження. – Вінніпег-Київ, 2000. – С. 53.

⁴Університетские известия. – 1917. – №11-12. – С. 6-7.

⁵Там само. – С. 7.

⁶Огієнко І. Рідна мова в українській школі. – К., 1917. – С. 19-20.

⁷Ляхоцький В.І. Стещенко та І.Огієнко. Співпраця на ниві української освіти // Центральна Рада і український державний процес (до 80-річчя створення Центральної Ради): Матеріали наукової конференції 20 березня 1997 року. – Ч. II. – К., 1997. – С. 262.

⁸Вільна Українська школа. – 1917. – Ч. I. – С. 33.

⁹Центральний державний архів вищих органів влади і управління (ЦДАВО) України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 51.

¹⁰Там само.

¹¹Грушевський М. Справа українських катедр і наші наукові потреби. – К., 1907. – С. 3.

¹²Там само. – С. 28-29.

¹³Там само. – С. 29-30.

¹⁴ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 52(зв.)-53.

¹⁵Там само. – Арк. 53 (зв.), 54.

¹⁶Там само. – Арк. 54-54 (зв.).

¹⁷Ляхоцький В. Зазначена праця. – С. 265.

¹⁸Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у двох томах. – Т. 1. – С. 262.

¹⁹Грушевський Михайло. Спомини //Київ. – 1989. – №11. – С. 131.

²⁰ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 73.

²¹Державний архів м. Києва (ДАМК). – Ф. Р. 936. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк.18.

²²Там само. – Арк. 45; Нова Рада. – Київ. – 1917. – 24 вересня. – Ч. 145. – С. 2.

²³Нова Рада. – 1917. – 24 вересня. – Ч. 145. – С. 3.

²⁴Огієнко І. Українська культура. Академічна промова на одкритті Українського Народного Університету в Києві. – К.: Друкарня Україн. Центр. Ради, 1917. – С. 31.

²⁵Огієнко І. Мое життя: Автобіографічна хронологічна канва // Наша культура: Науково-літературний місячник. – Варшава. – 1935. – Кн. 7. – С. 452.

²⁶Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в Українському Народному Університеті. – К., 1918. – 272 с.

²⁷ДАМК. – Ф. Р. 936. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 40.

²⁸ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 73 (зв).

²⁹Там само.

³⁰ДАМК. – Ф. Р. 936. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 112-112 (зв).

³¹ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 73 (зв).

³²ДАМК. – Ф. Р. 936. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 112(зв).

³³ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп. 1. – Спр. 326. – Арк. 92 (зв).

³⁴ДАМК. – Ф. Р. 936. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 21.

³⁵Спекторський Е.В. Столетие Киевского университета св. Володимира // ALMA MATER. Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917-1920: Матеріали, документи, спогади. – Кн. І. Університет св. Володимира між двома революціями. – К.: Прайм, 2000. – С. 36.

Ірина Тюрменко
м. Київ

ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ХХ СТОЛІТТЯ

Новий етап у розвитку української культури розпочинається наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Незважаючи на "пропацій час", яким для українства, за визначенням М.Драгоманова, стало ХІХ ст., на його заборони, утиски, а скоріше всупереч їм формується феномен національної свідомості, стає виразнішою національна ідея, що поєднує навколо себе субкультури різних соціальних верств та прошарків в єдиний загальнонаціональний культурний потік. Цементуючою постаттю епохи, що минала, був Т.Шевченко, який прозорливістю свого творчого генія об'єднав не лише західно-і східноукраїнські землі, а й закликав до національного прориву з безнадії та відчаю до свободи національного духу та життя. На цій основі українська культура набувала загальнонаціональних рис, ставала розвиненішою її структура, оформлювався її професійний рівень.

Слово, а не зброя ставало символом цієї суперечливої доби, підготовляючи ґрунт для майбутніх визвольних змагань за державу. Змінена національна ментальність намагалась переглянути усталені стереотипи історичної долі насамперед через переосмислення минулого, яке притягувало своєю ширістю та відкритістю, суперечливістю та трагічністю, величчю поставлених завдань та нескореністю національного духу.